

LEYLÂ vü MECNÛN

lamışlardır (bk. bibl.). Son yıllarda *Leylâ vü Mecnûn* klasik dönemin romanı kabul edilerek bu yolda tahlil denemeleri de yapılmıştır (bk. bibl., Turinay; Kahraman).

BİBLİYOGRAFYA :

Fuzûlî, *Leylâ ve Mecnûn* (Külliyât-ı Divân-ı Fuzûlî içinde), İstanbul 1308/1891, s. 348, ayrıca bk. tür.yer.; a.e. (haz. Necmettin Halil Onan), İstanbul 1955, hazırlayanın önsözü, s. I-VIII; a.e.: *Leylâ and Majnûn* (trc. Sofi Huri, *Fuzûlî ve Leylâ ve Mecnûn* içinde), İstanbul 1959, tercüme edenin önsözü, s. I-IX; a.e.: *Leylâ vü Mecnûn* (haz. Hüseyin Ayan), İstanbul 1981, hazırlayanın önsözü, s. 9-14; a.e.: *Leylâ u Mecnûn* (trc. Süleyman Salom), Madrid 1982, s. 18-23; a.e.: (nşr. Muhammed Nur Doğan), İstanbul 1996, s. 9-18; a.mlf., *Dâstân-ı Leylâ ve Mecnûn* (nşr. Köprülüzâde M. Fuad, *Külliyât-ı Fuzûlî* içinde), İstanbul 1924, s. 227-352; Ali Canib [Yöntem], *Leylâ ve Mecnûn*, İstanbul 1927, s. 3-4; Abdülkadir Karahan, *Fuzûlî: Muhiti, Hayatı ve Şahsiyeti*, İstanbul 1949, s. 36-44; a.mlf., “Fuzûlî”, *DİA*, XIII, 243-244; Ağah Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, Ankara 1959, s. 1-8, 382-383; Müjgan Cunbur, “Fuzûlî’ye Dair Tavsihi Bibliyografya”, *Fuzûlî ve Leylâ ve Mecnûn*, İstanbul 1959, s. 117-120; Aziz Nesin, *Leylâ ile Mecnun*, Ankara 1972, s. 7; Mithat Sertoğlu, *Leylâ ile Mecnûn*, İstanbul 1974, s. 180-191; Sezai Karakoç, *Leylâ ile Mecnun: Şiirler VI*, İstanbul 1980, s. 7-10; Mustafa Tahralı, “Leylâ vü Mecnun Üzerine”, *Fuzûlî Kitabı: 500. Yılında Fuzûlî Sempozyumu Bildirileri* (haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 1996, s. 213-222; Necmettin Turinay, “Klasik Romana ve Leylâ vü Mecnun’a Dair”, a.e., s. 223-244; Orhan Okay, “Yaşayan Fuzûlî”, a.e., s. 275-281; Pervin Çapan, *Mesneviye Düşen Aşklar: Ali Şir Nevâyî ve Fuzûlî’nin Leylâ ve Mecnûnları*, Muğla 1999, s. 7-12; İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul 1999, s. 255-257; a.mlf., *Leylâ ile Mecnun*, İstanbul 2003, s. V-VI; Mehmet Kahraman, *Leylâ ve Mecnun Romanı: Dâstân-ı Leylâ vü Mecnun*, Ankara 2000, s. III-XIV; A. Bombaci, “II Poema Turco Leila e Meçnûn, di Fuzûlî”, *OM*, XXIII (1943), s. 337-356; E. R. Rustamov, “Znal li Fuzuli Poemu Navoi: Layli i Madzhnun”, *Ksina*, LXV, Sbornik Pamyati 1964, s. 144-146; Ahmed Ateş, “Leylâ ile Mecnûn”, *İA*, VII, 54-55; Nermin İşeri (Pekin) – Mustafa Kutlu, “Leylâ vü Mecnun”, *TDEA*, VI, 90-92.

İSKENDER PALA

rında da valinin diğer bir oğlundan (Râfi) torunu (Leys b. Râfi’ b. Nasr) olduğu kaydedilmektedir (İbnü’l-Mu’tez, s. 97). Leys, Kûfe kadısı Kâsım b. Ma’n ile Halîl b. Ahmed’den fıkıh, dil ve edebiyat dersleri aldı. Edebiyat, şiir, garib lugatlar ve nahiv alanlarında temayüz etti. Zamanının kültürlü ve beğenilen kâtiplerinden olan Leys, Horasan’da Bermekîler’in kâtibi olarak çalıştı ve 180-190 (796-806) yılları arasında burada öldü. Buhârî ve Müslim’in kendisinden çok sayıda hadis aldığı Kuteybe b. Saîd el-Bağlânî, Leys’ten rivayette bulunmuştur.

Leys, asıl şöhretini Arap dilinin ilk sözlüğü *Kitâbü’l-‘Ayn* ve Halîl b. Ahmed’le olan ilgisine borçludur. Bu konuda kaynaklarda çelişkili rivayetler yer almaktadır. Bunlardan birine göre Halîl b. Ahmed, hayatının son yıllarını Horasan’da talebesi Leys b. Muzaffer’in yanında geçirmiş, bu sırada Leys’in lugat, nahiv, edebiyat, şiir alanındaki geniş kültürüne hayran olmuştur. Halîl ona lâyik bir hediye olarak *Kitâbü’l-‘Ayn*’i telif edip kendisine sunmuş, o da buna karşılık Halîl’e 100.000 dirhem ödül vermiştir. Fakat eseri çok beğenen Leys’in gece gündüz onunla meşgul olarak yarısına kadar ezberlemesini kısıkanan eşi tek nüsha olan kitabı yakmıştır. Leys daha sonra yarısını ezberinden, yarısını da Halîl’in diğer bazı öğrencilerine ve zamanın edip ve âlimlerine danışarak aynı yöntemle eseri yeniden kaleme almıştır (a.g.e., s. 97). Kitapta görülen hataların Halîl’den değil bundan veya müstensihlerden kaynaklandığı ifade edilir. İbnü’l-Kiftî’nin kaydettiğine göre ise Halîl eseri Leys’e imlâ etmiş ve hatalarını bedevilere sorup düzeltmesini söylemiş, ancak Leys, Arap olmayanlarla karışarak dilleri bozulan Horasan bedevilerine danıştığı için eserde bazı hatalar meydana gelmiştir (*İnbâhü’r-ruvat*, III, 42). *Kitâbü Sibeveyhi*’de olduğu gibi *Kitâbü’l-‘Ayn*’in da fikir, plan ve açıklamaların Halîl’e, telifinin ise Leys’e ait olduğu, Leys’in Halîl’i çok sevdiği ya da ilgiyi arttırmak için eseri Halîl’e nisbet ettiği veya kendi lisanına “Halîl” adını verdiği, bu sebeple eserde, “Mutlak olarak Halîl şöyle dedi” ifadeleriyle kendi lisanını kastettiği, ilk bölümü tamamen (Bâbü’l-‘Ayn) veya kısmen Halîl tarafından telif edilen eseri Leys’in tamamladığı gibi farklı görüşler bulunmaktadır. Müteahhir lugat ve dil âlimleri Leys’i *Kitâbü’l-‘Ayn*’in gerçek müellifi olarak kabul ederler.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehzîbü’l-luğa, I, 27; İbnü’l-Mu’tez, *Tabakâtü’ş-şu’arâ* (nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc), Kahire 1375/1956, s. 97; Ebü’t-Tayyib el-Lugavî, *Merâtîbü’n-naḥviyyîn* (nşr. M. Ebü’l-Fazl), Kahire 1375/1955, s. 31; Yâkût, *Mu’cemü’l-üdebâ*, IX, 43-52; Yağmûrî, *Nürü’l-kabes el-muḥtasar mine’l-Muktebes* (nşr. R. Sellheim), Wiesbaden 1384/1964, s. 59, 279; İbnü’l-Kiftî, *İnbâhü’r-ruvât*, III, 42-43; Sıddîk Hasan Han, *el-Bûlğa fi uşûli’l-luğa* (nşr. Nezir M. Mektebî), Beyrut 1408/1988, s. 474-476; Sezgin, *GAS*, VIII, 159; J. Kraemer, “Studien zur altarabischen lexikographie”, *Oriens*, VI/2 (1953), s. 207-208; R. Sellheim, “al-Layḥ b. al-Muzaffar”, *EP* (Ing.), V, 711.

İSMAIL DURMUŞ

LEYS b. SA’D

(الليث بن سعد)

Ebü’l-Hâris el-Leys b. Sa’d
b. Abdurrahmân el-Fehmî
(ö. 175/791)

Mutlak müctehid, muhaddis.

Şâban 94’te (Mayıs 713), Aşağı Mısır’da Kahire yakınlarındaki Kalyûbiye vilâyetine bağlı Tûh ilçesinin Karkaşende (Kalkaşende) köyünde dünyaya geldi. 92 (711) veya 93 yılında doğduğu da rivayet edilir. Sem’ânî’nin verdiği Şâban 124 (Haziran 742) tarihi (*el-Ensâb*, IX, 353) yanlıştır. Kaynaklarda bazı farklı rivayetler bulunsa da ailesinin aslen İran’ın İsfahan şehrine bağlı Mârbîn veya Tabne kazasından geldiği ve Mısır’daki Fehmoğulları’nın âzâtlısı olduğu anlaşılmaktadır. Birçok kaynakta yer alan, Leys’in Hâlid b. Sâbit el-Fehmî’nin âzâtlısı olduğu kaydı, ailesiy-le Fehmoğulları arasındaki mevla’l-muvâlât ilişkisinin bu şahısla başladığını göstermektedir. Bu sebeple Leys’in İsfahan’da esir alındığı ve Mısır’a gelip Fustât’a yerleştiği rivayeti (Ebü’ş-Şeyh, I, 405-406) kendisiyle değil dedesiyle ilgili olmalıdır. Zira Leys’in babası Sa’d b. Abdurrahman el-Fehmî’nin İsfahanlı olduğu, 42 (662) yılında doğup 100 (718-19) yılından sonra vefat ettiği (Ebü Nuaym, *Târîhu İşbahân*, I, 389) ve İsfahan’ın Hz. Ömer devrinde 21 (642) veya 23’te (644) fethedildiği göz önünde tutulursa babasının bile esir alınması ihtimali bulunmamaktadır. Dolayısıyla muhtemelen dedesi Abdurrahman esir alınmış, Mısır’a getirilerek Fehmoğulları’nın mevlâsı olmuş ve aile Leys’in doğum yeri olan Karkaşende’ye yerleşmiştir. Nitekim Abdullah b. Vehb’in hocalarından, İsfahan asıllı olup Mısır’a yerleşen Ebü’s-Sahmâ Süheyl b. Hasân’ın, kendileriyle Leys’in dedesi Abdur-

LEYS b. MUZAFFER

(الليث بن المظفر)

(el-)Leys b. el-Muzaffer (Râfi)
b. Nasr b. Seyyâr el-Horasânî
(ö. 187/803 [?])

Lugat ve fıkıh âlimi, kâtip.

II. (VIII.) yüzyılın başlarında doğdu. Emevîler’in Horasan valisi Nasr b. Seyyâr el-Kinânî el-Leysî’nin torunudur. Bazı kaynaklarda valinin oğlu (Leys b. Nasr), bazıla-